

שיעור מ: נערות ובגרות

דף ד ע"א

א. הבעיות בסוגיה

הגמרא מחפשת ציור בו אמה העבריייה מגיעה לבגרות ללא שקדמה לה נערות. מקרה זה הוא שדרש לחדש שיוצאת מהאדון בבגרות. חידוש זה נלמד, או מהפסוק "ויצאה חינם" כדעת אב"י, או מק"ו כדעת מר בר אשי.

הציור שהגמרא מוצאת הוא באיילונית, איילונית "מקטנותה יצתה לבגר", וללא חידוש הפסוק או הק"ו שיוצאת בבגרות, היינו אומרים שאינה יוצאת כלל.

יש לעיין:

1. אנו יודעים שאמה העבריייה יוצאת בהגיעה לנערות. חלות נערות היא חלות גדלות, שהרי נערה הינה גדולה לכל דבר, חייבת במצוות ועונשים, וא"כ מדוע איילונית שמקטנותה מיד יצאה לבגר, לא תצא מהאדון בבגרותה, הרי היא לא גדולה פחות מנערה ומה הצורך ללמוד זאת מפסוק או מק"ו?

2. בתחילת הסוגיה שאלה הגמרא: "ולכתוב רחמנא נערות ולא בעי בגרות?" רואים מלשונה, שבאמת אין צורך לחדש שיוצאת בבגרות, אולם אב"י אמר הפוך: "סלקא- דעתך אמינא בנערות תיפוק בבגרות לא תיפוק", מה סבר אב"י שגרם להפוך את סברת הגמרא שבתחילה?

והנה, היה אפשר לומר שאין כוונת הגמרא בשאלתה בתחילה לומר שאם יש יציאת נערות, ק"ו שיש אף יציאת בגרות, אלא לומר שבפועל כיון שכבר יצאה בנערות הרי איננה אצלו בבגרות, אולם לא מסתבר כך, גם מצד לשון הגמרא ועוד, דא"כ מה תירצה הגמרא 'בא זה ולימד על זה', איך כתב הפסוק דבר שאינו?

3. המשנה בדף יד ע"ב כותבת ש"אמה העבריייה קונה את עצמה בסימנים", וקשה, מדוע המשנה שם לא מזכירה עוד דין יציאה באמה, והוא מה שמצינו כאן שיש דין יציאה בבגרות ונפ"מ לאיילונית שאין לה נערות. והנה, אם ננקוט שהגדלות היא זו שמוציאה, הרי שבגרות לא גדולה פחות מנערה ואין זה דין יציאה מיוחד, אולם, כאמור, מסוגיין רואים שיש כאן חידוש מיוחד שיש יציאה בבגרות, וא"כ יש כאן סוג יציאה מיוחד, ומדוע המשנה שם לא מנתה אותו ג"כ?

4. הגמרא ביבמות דף פ ע"א אומרת: "איתמר, אכל חלב מבן שתיים עשרה ויום אחד עד בן שמונה עשרה ונולדו בו סימני סריס ולאחר מכאן הביא שתי שערות, רב אמר נעשה סריס למפרע ושמואל אמר קטן היה באותה שעה". שואלת הגמרא: לפי רב, שנעשה גדול למפרע, למה לר"מ שסובר שרק לנערה יש קנס, אין קנס לאיילונית כי היא נחשבת קטנה, הרי נעשית גדולה למפרע מגיל י"ב, גדולה היינו נערה, ואיננה עוד קטנה? מתרצת הגמרא שמה שאין לה קנס אינו מפני שהיא קטנה, אלא מפני שהיא בוגרת, "מקטנותה יצתה לבגר".

תוספות בד"ה "איילונית" התקשו שם, מדוע לשמואל שסובר שנעשית גדולה רק מכאן ולהבא, לא הקשתה הגמרא שיהיה קנס לאיילונית גם לפי ר"מ, שהרי בהגיעה לבת כ' נעשית גדולה, היינו נערה, ויימשכו ימי נערות חצי שנה מאז, כמו נערה שאיננה איילונית שנמשכים ימי נערותה ששה חודשים לאחר הביאה שתי שערות לאחר י"ב.

מחדשים תוספות: "דימי נערות הם בששה חודשים הסמוכים לשתיים עשרה, כשפוסקין אז ימי קטנות". א"כ לדבריהם, נערות היא רק בששה חודשים הסמוכים ל"ב וכיון שלשמואל רק מגיל כ היא נעשית גדולה, אין לה בכלל נערות, ורק לרב שנעשית גדולה למפרע מגיל י"ב אין מניעה שתהיה כעת חצי שנה נערה שהרי זה סמוך ל"ב, לכן הגמרא שאלה לפיו ומתרצת שמקטנותה יצתה לבגר.

והנה, הקשה הנוב"י אה"ע תניינא סימן מג, מדוע צריכה הגמרא אצלנו למצוא ציור רחוק של איילונית, כאשר ניתן למצוא ציור פשוט של אשה שהגיעה לבגרות ללא שקדמה לה נערות, לפי תוספות הנ"ל, כאשר הביאה שערות לאחר גיל יב ומחצה, הרי היא מיד נעשית בוגרת ללא שהייתה נערה!

ב. בעית החשבון שבסוגיה- שאלת הראב"ד והסובב לה

שאלת הראב"ד

הראשונים הביאו את הראב"ד ששאל מהו הציור שבו הוצרכה התורה לחדש שיוצאת בבגרות? אותו בגר של איילונית הרי הוא רק כשהיא בת עשרים ולא הביאה שערות, שהרי אף אם הביאה סימני איילונית, כל עוד לא הגיעה לגיל עשרים איננה איילונית.

א"כ, כאשר נמכרה בקטנותה לפני גיל יב הרי שיוצאת בשש שנים עוד קודם גיל עשרים ואין צורך לחדש שיוצאת בגיל עשרים, היא כבר יצאה קודם לכן. ואם נעמיד שנמכרה, לדוגמה בגיל שש עשרה שניתן עדיין לאביה למוכרה שהרי יש לה דין קטנה כי לא הביאה שתי שערות, וכאן שש השנים שלה יסתיימו רק בגיל עשרים ושתיים, לכן יש צורך לחדש שיוצאת בגיל עשרים, דבר זה יהיה תלוי במחלוקת רב ושמואל.

הגמרא ביבמות דף פ, שהבאנו לעיל, אומרת שלדעת שמואל נעשית גדולה רק מכאן ולהבא, בהגיעה לגיל עשרים, לפיו באמת מובן חידוש התורה שתצא בגיל עשרים ולא שש שנים לאחר מכירתה. אולם לדעת רב, שכמוהו, בפשוטו, ההלכה באיסורי, שנעשית גדולה למפרע מגיל יב, הרי שכעת התברר למפרע שכאשר מכרה בגיל שש עשרה, לא היה זכאי למוכרה שהרי כבר יצאה מרשותו, כי באמת הייתה גדולה כבר מגיל שתיים עשרה, ואם המכירה אינה מכירה, אין צורך לחדש דין יציאה. א"כ באיזה ציור מצינו שבגרות מוציאה ממכירה שהייתה מכירה?

אגב, יש להעיר על הנחת הראב"ד שכאשר התברר למפרע שהייתה גדולה בזמן מכירתה המכירה בטילה: הרי מה הסיבה שאב לא יכול למכור את בתו כשהיא נערה? בערכין אומרת הגמרא ק"ו "השתא מכורה כבר יוצאת, שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר?" א"כ, ללא הפסוק שחידש שיוצאת בבגרות, לכאורה יוכל האב למוכרה, וא"כ מה שאל הראב"ד? הרי י"ל שלכן צריך פסוק שיוצאת וממילא המכר אינו מכר!

צ"ל בדעתו, שהק"ו הנ"ל נצרך רק לגבי נערה שהיא בעצם עדיין ברשותו לכל דבר ובכ"ז לא יכול למוכרה, בעינין לזה ק"ו לומר שאינו יכול למוכרה, אבל בבגרות, שלכל דבר אינה ברשותו, פשוט הוא שאינו יכול למוכרה אף ללא הק"ו, או במילים אחרות: נערה, שהיא לכל דבר ברשותו, מה שאינו יכול למוכרה אינו מחמת גריעות בכוחו בה אלא מחמת דיני אמה ולזה צריך ק"ו, אולם מה שלא יכול למכור בוגרת הרי זה מחמת גריעות כוחו בה לכל דבר.

מתרץ ואומר הראב"ד חידוש גדול: רב שאומר שנעשית גדולה למפרע, אין כוונתו מגיל שתיים עשרה אלא משעה שהביאה סימני איילונית, וא"כ כאשר מכרה בת שש עשרה ועדיין לא הביאה סימני איילונית, ממילא מכירתה היתה מכירה אף שעברה את גיל שתיים עשרה, אם נניח שהביאה סימנים בגיל יז, לולא חידוש התורה הייתה יוצאת רק אחר שש שנים וכעת יוצאת בבגרות בגיל יז שזה הגיל שהביאה סימנים והרי נעשית גדולה למפרע.

הראב"ד הבין כי סימני איילונית או סריס, שהינם סימנים על כך שלא יילד או שהיא לא תלד, מצביעים על גדלות ולא רק סימני שתי שערות או שנים שייכים לגדלות, ועיין לקמן.

תירוץ הרמב"ן

הראשונים, כדוגמת הרמב"ן ועוד, שהביאו את הראב"ד, טענו שהשאלה אינה קשה מעיקרא. כאשר מכרה לפני גיל י"ב אמנם יוצאת לאחר שש שנים גם ללא שהתורה חידשה יציאה בבגרות. אולם כאשר הגיעה לגיל עשרים והתברר שהיא איילונית, לדעת רב נעשית גדולה למפרע, וכעת התברר שהייתה צריכה לצאת בגיל י"ב ומחצה וא"כ הנפ"מ מזה שיש יציאת בגרות באיילונית היא, שהאדון יצטרך להחזיר את כל מעשה ידיה שעשתה מגיל י"ב ומחצה.

יל"ע מדוע הראב"ד מיאן לבאר ביאור כה פשוט כרמב"ן?

ע"כ רואים, שסבר הראב"ד שבאמת אף לרב לא התברר למפרע שהייתה צריכה לצאת מהאדון, שלא כדברי הרמב"ן. יש להבין מדוע לא, ומהי נקודת המחלוקת?

תוספות רי"ד

תוספות רי"ד בסוגיה, גם כן בא לבאר מהו הציור הנידון, אף שמעמיד דבריו על הס"ד בגמרא לעניין המכר. הוא מבאר שהיא נמכרה בת יח והגיעה לגיל כ, לולא החידוש שיוצאת בבגרות, הייתה עובדת שש שנים עד גיל כד וכעת התחדש שיוצאת בכ.

והנה, הראב"ד שהעלה בעצמו ציור שכזה, טען שציור זה נכון רק אליבא דשמואל שלא נעשית גדולה למפרע, אבל לרב שנעשית גדולה למפרע מגיל יב הרי שהתברר שמכירתה כלל לא הייתה מכירה! יש להבין, מה יענה תוספות רי"ד לטענת הראב"ד, הרי הלכה כרב באיסורי והיה תוספות רי"ד צריך להעמיד ציור שמתאים לרב?

רש"י

רש"י בד"ה איילונית" כתב: "...ואשמועין קרא שיוציאוה ימי בגרותה כשיהיה לה עשרים שנה". משמעותו של רש"י היא שתצא רק כשתהיה בת עשרים שנה ומשתהיה בת עשרים ולא למפרע. היינו, שימי הבגרות בעצם מוציאים אותה ולא שהם מגלים למפרע שיוצאת מגיל יב, רואים מרש"י לכאורה כמו שמואל וזה תמוה, או, מה שיותר נראה, שאע"פ שהלכה כרב, לגבי הסוגיה לא יעזור דין רב שנעשית גדולה למפרע ויש להבין מדוע.

הראב"ד בהלכות

הרמב"ם בהלכות נערה בתולה פרק א הלכה ט כתב: "...ואלו שאין להן קנס, הבגורת והממאנת והאיילונית...". (פסק כר"מ שרק לנערה יש קנס).

הראב"ד על המקום השיג: "והאיילונית- כתב הראב"ד ז"ל גם זה טעות, שהאיילונית לדברי חכמים (שגם לקטנה יש קנס) יש לה קנס עד שתהיה בת עשרים, שמקטנותה יצאה לבגר עכ"ל".

והנה הראב"ד כתב שיש לה קנס עד שתהיה בת עשרים שאז נעשית בוגרת, ויש לעיין בדבריו, שהרי זו שיטת שמואל שנעשית גדולה רק מכאן ולהבא, אולם לא לדעת רב שנעשית גדולה למפרע. רואים משם לכאורה שהראב"ד פסק כשמואל, וקשה שהרי הלכה כרב באיסורי, והיה לפוסקים לציין שהראב"ד פסק כשמואל ובפשטות קי"ל כרב. גם מהראב"ד שראינו לעיל, שהביאו הראשונים, שם מישכן את עצמו לבאר את הסוגיה לדעת רב, נראה לכאורה שפסק כרב. וא"כ יש להבין מה טוען הראב"ד כאן.

ג. הצורך בלימוד ליציאת בגרות**סימנים- סיבה או סימן**

המשנה אומרת שאמה העברייה יוצאת מהאדון בהגיעה לנערות, קטנה נעשית נערה לאחר הבאת סימנים כאשר זה מעל גיל יב ויום אחד. גם לאיילונית ישנם סימני איילונית שעושים אותה לבוגרת בגיל כ.

מה תפקיד הסימנים בנערה? המהרי"ט בסימן נ"א דן בשאלה האם סימני הגדלות, היינו שתי שערות, הם רק סימן לגדלות ומצביעים על כך שהפכה לגדולה, כמו סימני בהמה

טהורה, שבפשטות לא הופכים אותה לטהורה אלא רק מגלים על היותה טהורה, או שמא סימני גדלות הם סיבה לגדלות ועצם הימצאותם זה מה שהופך אותה לגדולה?

נציג נפ"מ אחת מיני רבות:

מצאנו בעדות הלכה של "דבר ולא חצי דבר". מה הדין כאשר שני עדים העידו על שערה אחת ושניים על השניה, האם זה חצי דבר?

דעת רבנן בב"ב דף נו ע"ב לחלק בין שלוש כיתות של שני עדים המעידים כל אחת על כל שנה בחזקת ג"ש, שעדותם עדות ואין זה "חצי דבר", לבין שתי כיתות של עדים המעידה כ"א על שערה אחת, שזה נחשב לחצי דבר ואין עדותם עדות.

מה ההבדל? נחלקו שם הראשונים, אולם לענייננו יש להביא את הסבר ה-שיטה לא נודע למי שהביא שם השיטה מקובצת, שפירש שבשערות- ביאתן היא הגדלות ולכן יש פסול "חצי דבר", משא"כ בחזקה שאינה אלא לראיה ולא גוף הקניין לא אמרינן חצי דבר.

ראשית, למד השיטה ששערות הינן סיבת הגדלות (דלא כמהרי"ט) ומחמת זה הבין ששייך בהם פסול "חצי דבר", נראה לבאר בו שחיסרון שיש ב"חצי דבר" יסודו בפסיקת בי"ד, צריך לפסוק דבר שלם, והרי בי"ד פוסק דין ולא ראיות לדין, ממילא רק ביחס לעדות על גוף הדבר שייך לומר שאינו שלם אולם ביחס לראיה, בי"ד אינם פוסקים את הראיה, אלא עפ"י הראיה, ואין כאן פסיקה של חצי דבר.

והנה, בחידושי ר' מאיר שמחה שם ובאר"ש ריש הלכות סוטה, כתב סברה הפוכה לזו של השיטה, שלרבנן דין "חצי דבר" נאמר בעדות על הוכחה וראיה ולא על עצם הדבר, דחצי סימן אינו כלום וכתב ששערות הינן הוכחה ולא עצם הדבר.

והנה, אם סימנים אינם הסיבה לנערות ולבגרות אלא רק מגלים על מהותה, הרי שסימני בגרות מגלים על אותה מהות שגילו סימני נערות, על גדלותה, מהות הגדלות של בוגרת באילונית היא אותה המהות של גדלות שיש לנערה אלא שהסימנים המצביעים על כך שונים ובכלל מאתיים מנה. באופן זה תובן המשנה בדף יד ע"ב שלא ציינה בפנ"ע את יציאת בוגרת כעוד יציאה דשתיהן הרי הן אותו סוג יציאה בו הגדלות מוציאה.

אולם לא תובן סוגייתנו, מדוע יש לחדש את דין יציאת בגרות, הרי להנ"ל איננה שונה מיציאת נערות, סוגייתנו מובילה לומר שבאמת הסימנים הינן יוצרים, כהבנת השיט"מ"ק, וא"כ סימני נערות יוצרים את הנערות וסימני בגרות את הבגרות, והרי סימני נערות

ובגרות הינן שני סוגי סימנים וממילא מהות נערות ובגרות הינן שתי מהויות שונות ונוכל להבין את הצורך בלימוד מיוחד שגם מהות בגרות מוציאה.

אם הסימנים הינן סיבה ויוצרים את הגדלות ולא רק סימן לגדלות, הרי שהיה אפ"ל שדוקא נערה שהביאה סימני נערות הפכה לנערה אולם איילונית שאינה מביאה סימנים אלו אלא סימנים אחרים שהופכים אותה למשהו אחר, לבוגרת, שהרי לא יתכן שיהפכו אותה למה שסימני נערה הופכים, כי הסימנים עצמם הם המהות, לא תצא, שהרי היכן ראינו שאותה בגרות שנוצרה ע"י סימני איילונית מוציאה? ממילא, אם סימנים הינם סיבה, מובן למה הגמרא מחפשת מקור שתצא בגדלות, כי גדלות נערה וגדלות בוגרת באיילונית הינם שני סוגי גדלות שונים, משא"כ אם סימנים היו רק 'סימן'. זה מה שהשתנה בין סברת הסוגיה בהו"א לבין דברי אביי.

ומה בנוגע למשנה בדף יד?

צ"ל שאחרי שלמדנו שגם סימני בגרות מוציאים, ולא רק סימני נערות, כעת ממילא ניתן לומר שיש כאן דין יציאה אחד והוא דין יציאה "בסימנים" וחדש הפסוק שלא רק סימני נערות הינן סימנים שמוציאים אלא גם סימני בגרות.

אולם עיין לקמן שביארנו את הצורך בלימוד אף אם נאמר שהגדלות היא המוציאה ולא הסימנים.

ד. מחלוקת הראב"ד והרמב"ן

ראינו שהרמב"ן ביאר פשוט, כאשר מכרה אחר גיל י"ב ומחצה והגיעה לגיל כ, לדעת רב נעשתה גדולה למפרע מגיל יב ומחצה והתברר שמכירתה לא הייתה מכירה ועל האדון להחזיר את מעש"י.

לעומ"ז, לראב"ד המכירה מכירה אלא שיוצאת בזמן שהביאה סימני איילונית. במה חלקו?

נסיון ראשוני להסברה

בהשקפה שטחית רואים שלרמב"ן נעשתה גדולה לרב עוד קודם הבאת סימנים, כבר בגיל הרגיל לנערות, ואילו לראב"ד רק משלב הבאת סימנים. היה ניתן אולי לחשוב שחלקו אם לצורך גדלות איילונית בעינין סימנים או די בשנים.

דהנה בחידושי הגר"ז (סטנסיל) לתמורה דף ב: הביא מהגר"ח שהסתפק במהות השילוב בין שנים לסימנים כדי לעשותה נערה, צד א סובר שרק הסימנים הם הקובעים גדלות, אלא שלפני גיל יב אין הסימנים אלא שומא בעלמא ולא סימני גדלות ורק אם באו הסימנים לאחר גיל יב הרי הם באמת סימני גדלות, נמצא שהשנים לעצמם אינן מרכיב בגדלות אלא רק מבררות על הסימנים. ואילו צד שני טוען שהשנים הינן מרכיב בגדלות, לא די לגדלות רק בסימני גדלות אלא בעינין גם שנים ורצה הגר"ח לטעון שזו מחלוקת בין תוספות שסברו שהגדלות רק בסימנים לבין הרמב"ם הסובר שהיא גם בשנים, עיי"ש.

והנה לאיילונית, לכאורה, היה מקום לומר שאין סימני גדלות, דהיינו שערות. סימני איילונית בפשטות אינם סימנים על גדלות אלא על שיבוש במערכת ההולדה, וא"כ מה הופכה לגדולה? לכאורה רק השנים, והנה, לפי הרמב"ם שהשנים מהווים מרכיב בגדלות א"ש, כי כל מה שצריך סימנים בנוסף, זה רק כשיש אפשרות לסימנים, ובאמת ביד רמ"ה לב"ב דף קכו כתב שסריס נעשה גדול רק בשנים, א"כ רק השנים יוצרים אצלה גדלות, והשנים הן יב, וממילא מאז נעשתה גדולה, לאחר שהתברר שאין מה לחכות יותר לסימני גדלות כי לא תביא לעולם. ובשמואל נאמר ג"כ שנעשית גדולה בשנים, אולם שנים של איילונית הכוונה לגיל כ, כך אומר הריטב"א בדף פ ביבמות.

אולם לפי תוספות שהשנים כלל לא יוצרות גדלות, כיצד איילונית נעשית גדולה אם אין לה סימני גדלות? צ"ל שלדידם סימני איילונית הם סימני הגדלות שלה, ולא שתי שערות. א"כ, הראב"ד לא תירץ כרמב"ן שלמד שהתברר שיצאה בגיל י"ב, כי ילמד שלגדלות יש צורך בסימנים ולא רק בשנים ואין לשנים לבדן משמעות. מאותה סיבה למד הראב"ד שלא יתכן שלרב מגיל י"ב נעשתה גדולה ויצאה, שהרי לא הביאה סימנים, ולכן מבאר ברב, שמה שאמר שנעשתה גדולה למפרע באמת אין זה למפרע מגיל י"ב, אלא מאותו גיל שהביאה סימני איילונית, כי למד שרק הסימנים יוצרים גדלות, והסימנים הם סימני האיילונית.

אולם וודאי שלא נוכל לבאר כך, שהרי רק בתירוצו, כיוון שלא מצא ציור, אמר הראב"ד שלרב נעשית גדולה רק משלב הבאת סימנים, אולם בשאלתו הרי החזיק שלרב מגיל י"ב

היא גדולה, למרות שעדיין לא הביאה סימני איילוניות, ולכן אף טען שהתברר שאביה לא היה רשאי למוכרה מגיל י"ב, אף שעדיין לא הביאה סימני איילוניות, וא"כ עדיין קשה, מה מנע ממנו אז לומר כמו הרמב"ן?
 לכן נראה שבאמת אף לראב"ד בשאלתו נעשית בוגרת בשנים בלבד ואעפ"כ סבר שלא תצא מהאדון, שלא כרמב"ן. למה?

ה. דיון בהסבר רא"ל מאלין

הרמב"ן טען שלרב שנעשתה גדולה למפרע מגיל י"ב ומחצה, יוצאת אז מהאדון ועליו להחזיר את מעש"י מאותו הזמן.

הראב"ד, שחלק עליו, סבר שמה שהתחדש כאן הוא שלא רק נערות מוציאה אלא גם בגרות, לא חלות הבגרות מוציאה מרשות אב אלא סימני הבגרות מוציאים.

בהקדם יסוד, מה יש בסימני נערות שמוציאים מהאדון?

בפשטות חלות הגדלות שנעשתה, או ע"י הסימנים, כסיבה, או שהסימנים הצביעו עליה כסימן, היא מה שמוציאה. אולם, טוען רא"ל מאלין, שלא חלות הנערות אלא סימני הנערות הם המוציאים.

ממילא, אם לומדים בסוגיין בגרות מנערות יהיה זה אותו גדר, שהסימנים שעושים אותה בוגרת הם מחילים חלות יציאה.

הוכחה לכך:

הבאנו לעיל שהנוב"י אה"ע תניינא סימן מג שואל: לכאורה ניתן למצוא עוד ציור שמגיעה לבגרות ללא שהייתה לפני כן נערה, לפי תוספות ביבמות דף פ שכאשר הביאה סימנים אחרי שעברו ששה חדשים מגיל יב מיד נעשית בוגרת.

ר' אריה ליב בסימן לא אות ה, אומר שרואים משאלה זו שלמקרה הזה באמת ל"צ חידוש מיוחד שיוצאת, מפני שכאשר תביא סימנים לאחר יב וחצי, אמנם לא יחול עליה חלות נערה, אולם כיון שכעת הביאה סימני נערות זה מה שיוציאה מהאדון, מכאן הכריח שסימני נערות מוציאים ולא חלות נערות.

ונוסיף להטעים זאת עפ"י מה ששאלנו בתחילה דאם מה שנערות מוציאה מרשות אדון זו חלות הגדלות, אז מה החידוש של איילונית שיוצאת הרי בגרות זו ג"כ גדלות ובכלל מאתים מנה ולמה צריך ילפותא בכלל?

לכאורה רואים שבגרות שמוציאה איננה מצד גמר הגדלות של נערות, דא"כ למה צריך לימוד, אלא זו יציאה אחרת, ובאמת בתוספות מוכח שאף לבגרות יש סימני הגוף וסימני בגרות הם אחרת מסימני נערות.

אולם יל"ע לפי"ז מה שייך בגר בקבר בכתובות לט, הרי אחרי מיתה אין שינוי בגוף?

הסבר על דרכו באופן שונה

ניתן לתרץ בדומה לרא"ל מאלין את שאלת הנוב"י, אך בלא היסוד שדווקא סימני הנערות או הבגרות הם אלו שמוציאים.

מה הביאור בדברי תוספות ביבמות?

נראה שבעצם בכל נערה סימני נערות הם סיבה להחיל גדלות, אלא שהגדלות לא הושלמה והששה חדשים שלאחריהם גומרים אותה, ולא רק ששה חדשים אחר הבאת סימנים בכוחם להשלים גדלות, כשיטת הרמב"ם, אלא גם ששה חדשים אחר הזמן לגדלות. ממילא, אם הביאה סימנים אחרי גיל יב ומחצה, מצד הסימנים אמנם חלה גדלות של נערה שהיא גדלות שאיננה גמורה, אך השנים שבאו איתם, שהרי כבר עברו ששה חודשים מגיל יב, הן משלימות את הגדלות בב"א, לכן מתורצת שאלת הנוב"י, דכאן לא צריך להגיע ללימוד מיוחד של בגרות שמוציאה כי אין כאן פרשה חדשה של גדלות כזו שמוציאה. רק בבגרות של איילונית, שם היתה ה"א שצריך עוד ששה חדשים לעשותה לבוגרת, חידשה הגמרא ביבמות "מקטנותה יצתה לבגר", שזו גדלות אחרת, איילונית זו סיבה להחיל עליה גדלות גמורה מיד ולא חל כאן סדר של נערות עם גמר של בגרות, כאן מקטנותה יצתה, לא נאמר בה דין נערות כלל, ממילא לגבה צריך עוד מקור שגם סוג זה של גדלות מוציא מרשות אב, כי זה עוד שם של גדלות.

מדוע מיאן הראב"ד ברמב"ן לפי רא"ל

הראב"ד למד בשאלתו, שאמנם רב סבר שנעשית גדולה למפרע מגיל י"ב וחצי, אבל היציאה מאדונה לא תחול למפרע, שלא כרמב"ן, למה?

וודאי שאף הראב"ד מסכים בשאלתו, שלרב היא גדולה כבר מגיל י"ב ואם אכלה חלב לוקה, וכל דיונו לעניין יציאה מהאדון, שם סבר שלא די בגדלות אלא בעינן ג"כ סימני בגרות שהם סימני איילוניות, לכן הסיק שרק משלב הבאת סימני איילוניות תצא.

אם היציאה תלויה בחלות בגרות, אז באמת זה צריך לחול למפרע כי נעשתה בוגרת למפרע, אבל אם דין היציאה שכאן תלוי בסימני בגרות. והסימנים וההוכחה באו רק עכשיו ולא למפרע, היציאה תחול רק מכאן.

א"כ, כשדנים לעניין יציאה מרשות אדון, סובר הראב"ד בהו"א שאף לרב שהיא נעשית גדולה מגיל י"ב למפרע, מ"מ היציאה מהאדון תחול רק מהגיל שתביא סימני איילוניות שאז נשלמו סימני הבגרות של איילוניות ולכן התקשה בצירור הגמרא, דאם מכרה לפני י"ב המכר בטל, והסיק שהיא נעשית בוגרת לרב ג"כ רק משלב הבאת הסימנים ולא ששם בגרות חל עליה למפרע מגיל י"ב ובזה הרוויח שהמכירה לא בטלה מגיל י"ב.

ז"א, בשלב השאלה למד שרב אמר מגיל י"ב לעניין שם בוגרת וזה נפ"מ לעניין מכירתה שאינה מכירה ולעניין עונשים וכו' אולם יציאה מהאדון זה רק מהבאת סימנים, ואז היה בבעיה מצד שהמכר בטל והסיק שאף שם בוגרת זה רק מהבאת סימנים ולפני כן המכר מכר. וכך הרשב"א למד בראב"ד, שלמסקנתו גם יציאה מהאדון תהיה בגיל י"ז למשל, בשלב הבאת סימנים ולא רק שם בוגרת חל מאז, בראב"ד עצמו אין זה מוכרח ואפ"ל שנשאר בזה שסימני גדלות שמוציאין מהאדון זה גיל כ.

סיכום: לרמב"ן לדעת רב נעשתה גדולה מגיל י"ב וחצי לכל דבר ואף לעניין יציאת אדון יוצאת אז, למרות שלא הביאה סימנים, כי לא סימני בגרות מוציאים, אלא שם בגרות.

לראב"ד בשאלתו: נעשתה גדולה מגיל י"ב לעונשים וכו' ואף לעניין יציאה מאב, אולם לצאת מאדון תצא רק בגיל כ שאז נשלמו סימני איילוניות שלה.

למסקנה חידש הראב"ד שנעשית גדולה לכל דבר רק מזמן הבאת סימני איילוניות, אף קודם גיל כ'.

ומה לגבי יציאה מהאדון? אפ"ל שזה נשאר כמו שהבין, בגיל כ לאחר הבאת סימני איילוניות וכן נראה ברמב"ן שהביאו, אך הרשב"א למד בו שבתשובה חזר בו אף מזה וסבר שיוצאת כבר בגיל שתביא סימני איילוניות ויחזיר האדון מעש"י (ואולי סברתו היא שאם זה נקרא סימנים אז נקרא סימנים וממנ"פ למה יקרא סימנים לזה ולא לזה)

סיוע משיטת רש"י

והנה מרד"ה "איילונית", שלמד שתצא רק שתגיע לעשרים שנה ולא למפרע, סיוע למה שנתבאר. האם פסק רש"י כשמואל? מה רש"י יעשה עם שיטת רב שהלכה כמותה? רואים מרש"י לכאורה, שאע"פ שהלכה כרב אולם לגבי הסוגיה לדין יציאת אדון, לא יעזור דין רב שנעשית גדולה למפרע וזה יהיה כדברי הראב"ד, שלעניין יציאה מהאדון צריך גם סימנים.

נוסיף לזה את רש"י בד"ה "אלו ימי בגרות" שכתב: "שהיא משתנה מנערות להיות בוגרת". נראה מלשונו "משתנה" שכוונתו לסימנים, ולכאורה מתאים למה שאמרנו ברש"י שהיציאה איננה בשנים של בגרות שזה לרב מגיל י"ב, אלא בסימני בגרות והתקשה רש"י בביטוי "ימי בגרות" שמשמעו שנים, לכן פירש שהכוונה לימים שבאים אחרי שהשתנתה. אולם, עיין רש"י בכתובות דף לה ע"ב שכתב לגבי איילונית "וזו שלא תביא שערות לעולם כל כ שנה היא בחזקת קטנה ומכאן ואילך בוגרת" נראה משם שפסק כשמואל וא"כ אף רש"י אצלנו יתבאר כשמואל ולא תהיה ראייה מרש"י להבנה ברב.

מה בין יציאה מאב ליציאה מאדון לפי הסבר זה

והנה, אף שראינו בראב"ד שסבר שלא תצא מאדונה למפרע מגיל י"ב, בכ"ז אמר שאם אביה מכרה לאחר גיל י"ב, התברר שהמכירה לא היתה מכירה. הדבר דורש ביאור, למה? הרי הראב"ד סובר שהיציאה תחול מכאן ולהבא, רק לאחר הבאת סימני איילונית, אז איך התברר למפרע שלא הייתה מכירה?

רואים בראב"ד שיש הבדל בין בגרות שמוציאה מרשות אב לבין בגרות שמוציאה מרשות אדון.

מניין שבגרות מוציאה מרשות אב? פרש"י כאן בד"ה "בגרות שמוציאה מרשות אב", וז"ל: "דלא אשכחנא דזכי ליה קרא אלא נערות, דכתיב לאבי הנערה". היינו אין חלות יציאה שחלה ע"י הבגרות, אלא שמלכתחילה היא לא ברשותו של אב כשהיא גדולה, (תוס' בדף ג ע"ב למדו מהפרת נדרים ונראה שרש"י לא רצה ללמוד משם, כי זה נקרא ממונא מאיסורא, אולם תוספות יסברו שלומדים כללית שהיא ברשותו ולא חשוב למה, אלא שק"ק למה תוספות בכתובות לא רצו ללמוד משם על ברשותו לעניין קידושין) אך בגרות שמוציאה מרשות אדון, זו הלכה שסימנים מוציאים אותה, זו חלות יציאה.

הערה: יש לחקור לגבי כל יציאת עבדים בשש ויובל, האם זו הפקעה או גמר המכר. היינו, האם המכירה מלכתחילה היתה רק עד אז, או שהמכירה הייתה לעולם אלא שיש חלות הפקעה. לכאורה, אם הגמרא עושה כאן ק"ו ליציאה מאדון מציאה מאב, נראה שמלכתחילה המכירה רק עד זמן מסוים כמו שמבאר רש"י הנ"ל לגבי הבת ברשות האב, שבבגרות אין חלות הפקעה אלא שמלכתחילה הייתה ברשותו רק עד בגרות, שהרי הגמרא אומרת שבגרות חמורה מסימנים שכן בוגרת יוצאת מרשות אב וסימנים לא, והרי באב אין זה שבגרות מוציאה כך שנבוא ונאמר שאף באדון תוציא, אלא שמלכתחילה לא נמצאת ברשותו אחר בגרות כפרש"י, משא"כ בסימנים שהייתה רשותו עליה לעולם ואנו מחפשים שהסימנים ייצרו חלות הפקעה, אע"כ גם בסימנים הפשט הוא שמלכתחילה לא הייתה תחת רשותו אלא עד זמן זה. אא"כ נאמר בבוגרת שלא כרש"י ושזו חלות הפקעה. יוצא בעצם דבר קצת מוזר, אביה שיש לו בה כוח רק עד הגיעה לגיל י"ב יכול למוכרה לאדון שקונה אותה עד הגיל שבו תביא סימני איילונית שהוא מאוחר יותר ונמצא שאב מוכר לאדון יותר ממה שיש לו בה.

דבר זה יוסבר בהקדם שאלה נוספת: לשם מה צריך ר"ל ללמוד בק"ו שאמה העבריה יוצאת מהאדון במיתת אביה הרי רשות אביה בה הייתה רק עד שימות וממילא לא יכול למכור לאדון אלא רק מה שיש לו בה, היינו עד מיתתו, ולמה צריך ק"ו, וכן קשה לחולקים על ר"ל ומיתת אב אינה מוציאה מרשות אדון. ובכלל, אף בסוגיין, למה צריך ללמוד מק"ו שבגרות מוציאה מרשות אדון, הרי אין לו כח בה לאחר בגרות? והנה, אם היינו אומרים שהבת קנויה לאב לעולם אלא שמיתתו או בגרותה מחדשים הפקעה ממנו אזי לא קשה, אולם כאמור ראינו ברש"י כאן שבגרותה איננה הפקעה בכוחו. אלא מכאן שאב שיכול למכור את בתו לאמה, אין הכוונה שמוכר את מה שיש לו בה לאחרים, אלא התורה נתנה לו זכות למוכרה לאמה, כמו שזכותו לקדשה אינה זכות למכור את בעלתו עליה לאחר דוודאי אינה יוצאת מבעלה במות אביה.

לכן, לגבי מה שנוגע לאב, שם לא הבגרות מוציאה אלא זה שאיננה יותר נערה וממילא אין סיבה שתישאר ברשותו, מועיל זה שלמפרע התברר **שלא הייתה נערה** ולא הייתה עליה רשות האב וממילא מכירתה לא מכירה, אך לגבי רשות האדון לא תצא למפרע כי לגבי צריך חלות יציאה וזה תלוי בסימני בגרות.

אולם עדיין קשה, דהגמרא אמרה ק"ו דבגרות שמוציאה מרשות אב ודאי תוציא מרשות אדון, בפשטות נראה בגמרא שאותה בגרות שמוציאה מרשות האב היא מוציאה מרשות

אדון, והרי להנ"ל להוציא מרשות אב ל"צ סימנים ודי בחלות בגרות, ואילו להוציא מאדון צריך סימנים ומה הק"ו, הרי רק רואים באב שחלות בגרות מפקיעה יותר מחלות נערות, אולם לא ראינו שסימני בגרות מפקיעים מאדון יותר מסימני נערות?
נבאר כעת באופן אחר:

ו. בירור מקיף במערכת גדלות ונערות

צ"ל שהראב"ד חלק על הרמב"ן כי סבר שמגיל י"ב היא אמנם נעשתה גדולה אך לא בוגרת והבגרות היא הדבר שמוציא מרשות אדון.

על יסוד החילוק כבר עמד הגרנ"ט כאן בקצרה, אלא שיש מקום רב לפתח את הדברים ולהגדירם.

ונבאר את הדבר בהקדם סתירה בדברי הטור שהקשה עליה בשער המלך והביאו הגרנ"ט: הטור בחו"מ סימן רלה (אות יד) הביא את דברי הרמ"ה שהיכן שמכר בנכסי אביו קודם שהיה בן כ ונתברר אח"כ שהוא סריס, הוי מכר למפרע ולכאורה זה כרב שנעשה גדול למפרע, אך באה"ע סימן קעז אומר שאם פיתו אותה עד גיל כ יש לה קנס, מבואר שפוסק כשמואל שעד גיל כ היא קטנה ולכן יש לה קנס כחכמים, וא"כ סותר א"ע שבהלכות מו"מ פסק כרב שנעשה גדול למפרע ומקחו מקח.

בעיות בראב"ד על הרמב"ם

המקור לטור הוא הראב"ד בהלכות נערה בתולה פרק א הלכה ט, שם הרמב"ם כתב: "...ואלו שאין להן קנס, הבוגרת והממאנת והאיילונית..." (פסק כר"מ שרק לנערה יש קנס), הראב"ד על המקום השיג: "והאיילונית- כתב הראב"ד ז"ל גם זה טעות, שהאיילונית לדברי חכמים (שגם לקטנה יש קנס) יש לה קנס עד שתהיה בת עשרים, שמקטנותה יצאה לבגר. עכ"ל".

והנה, הראב"ד כתב שיש לה קנס עד שתהיה בת עשרים שאז נעשית בוגרת, ויש לעיין בדבריו שהרי זו שיטת שמואל שנעשית גדולה רק מכאן ולהבא, אך לא כן דעת רב. רואים מכאן, לכאורה, שהראב"ד פסק כשמואל והבית מאיר אה"ע סימן קנה סי"ב כבר הקשה שהפוסקים לא ציינו שהראב"ד פסק כשמואל ובפשטות קי"ל כרב.

ועוד, יש לדקדק בדבריו דכשאומר יש לה קנס עד גיל כ, מוסיף כי מקטנותה יצאה לבגר. א"כ קשה על הראב"ד, שהרי ראינו בתחילת השיעור את דברי תוס' ביבמות דף פ מדוע לפי שמואל ברור לגמרא שבאיילונית אין מציאות של נערות שהרי רק בחצי שנה שאחר יב יש נערות.

לפי שיטת תוספות רק לרב צריך לומר "מקטנותה יצתה לבגר", כדי שלא נחשוב שיש לה ימי נערות בגיל יב, אך לפי שמואל מבואר בגמרא שאין הו"א כלל שיהיו לה ימי נערות ולא צריך להגיע לפיו למה ש"מקטנותה יצתה לבגר".

א"כ לא מובן מה שהראב"ד כותב, לכאורה אליבא דשמואל, שאליבא דחכמים יש קנס עד גיל כ כי "מקטנותה יצתה לבגר". למה צריך לכלל זה לפי שמואל, הרי אף ללא זה איננה נערה אחר גיל י"ב וחצי?

עו"ק בדבריו, הרי הגמרא הביאה את הכלל הזה "מקטנותה יצתה לבגר" כדי לפתור בעיה לפי רב, שיש לכאורה היכ"ת שיהיה קנס באיילונית גם לר"מ, כי חשבה הגמרא שיש בה מציאות של נערה, אך הראב"ד הולך לבאר למה יש לה קנס לדעת חכמים, שיש קנס לקטנה, עד גיל כ, והרי היא קטנה עד גיל כ ואפילו אם היתה נעשית אח"כ נערה לעוד ששה חדשים גם אז היה לה קנס, אז בשביל מה בכלל הראב"ד נצרך לומר שמקטנותה יצתה לבגר?

נערה מול גדולה, קטנה מול תינוקת

הרמב"ם בהלכות אישות אומר בפ"ב ה"א: "הבת מיום לידתה עד שתהיה בת י"ב שנה גמורות היא הנקראת קטנה ונקראת תינוקת." קורא לה הרמב"ם בשני שמות, מדוע?

כמו"כ לגבי זכר בהלכה י: "הבן משולד עד שיהיה בן י"ג שנה נקרא קטן ונקרא תינוק." וכאשר הביא שתי שערות והוא מעל גיל י"ג קורא לו הרמב"ם: "נקרא גדול ונקרא איש. מדוע הרמב"ם כותב שני שמות, וכי לתפארת המליצה? רואים שהרמב"ם הקפיד לנקוט בכפל שמות גם לגבי נקבה וגם לגבי זכר ואף בהפכם, ובוודאי שזה בדקדוק.

והנה בת מגיל י"ב היא גדולה לכל דבר אולם "בוגרת" תהיה רק חצי שנה אח"כ, מהי הדרגה הנוספת הזו וכי אז יותר גדולה? מה משמעות של יותר גדולה מגדולה?

אם אנו רואים שיש שתי דרגות גדלות, "נערה" ו"בוגרת" הרי שזה מורה שדרגות אלו אינן שייכות לסולם הקטנות והגדלות. כאשר מגיעה לגיל י"ב נעשית גדולה לכל עניין,

ומה שחצי שנה יותר מאוחר מתווספת בה הגדרת "בוגרת" אין זה שינוי בסולם הגדלות שלה, אלא בסולם אחר. סולם הגדלות אין בו שלושה שלבים: קטנה, נערה ובוגרת. "נערות" ו"בגרות" זה סולם אחר. הגדרות שונות שבתוך ימי גדלותה.

הרמב"ם מלמד אותנו כי ישנם שני תהליכי התפתחות נפרדים: האחד- התפתחות שכלית מנטאלית, דעתו של קטן אינה מפותחת דיה ורק בהגיעו לבגרות מקבל רמת הבנה נאותה. התפתחות נוספת היא התפתחות גופנית פיסיולוגית. בד"כ שתי ההתפתחויות נעשות במקביל וההגעה לגדלות השלימה כוללת קריטריון של שנים שהוא הנדרש למערכת ההתפתחות הראשונה הנוגעת לתחום המנטאלי "קטנות" ו"בגרות", וקריטריון של סימנים גופניים שמבטאים בשלות גופנית, התפתחות זו אצל אשה כוללת שלושה שלבים: קטנה- נערה- בוגרת.

כאן בסוגייתנו, באיילונית ישנה חוסר התאמה בין שני התהליכים. הרמב"ם כתב "קטנה" ו"תינוקת" כי באמת אינם שמות נרדפים, "תינוקת" שייכת לסולם של ה"נערות" ו"בגרות". סולם זה מגדיר לגבי חיוב קנס ולעוד דינים. אמנם היא "קטנה" ו"תינוקת" בד"כ באותו זמן לכן הרמב"ם כתבם יחד ואין הקפדה בלשון על הבדל זה כי זה באותו זמן, אך באמת אלו שני סולמות שונים.

כאשר מתברר לנו בגיל עשרים שהאשה היא איילונית עלינו להפריד בין קביעת גדלותה המנטאלית- שכלית, לבין בגרותה הגופנית, לכן רב יבסס את מעמדה כגדולה רק על פי השנים ואילו בגרותה תיקבע כשמואל עפ"י סימני הגוף המיוחדים לה כאיילונית.

לא לחינם דיון הגמרא ביבמות דף פ היה רק לגבי דיני עונשים, שהוא נגזר משאלת גדלותה השכלית, האם לוקה על אכילת החלב. לרב נעשית גדולה למפרע לכן לוקה על שאכלה חלב, ולשמואל לא. אולם, כמו שלשמואל סימני איילונית הם סימני בגרות, כך יהיה גם לרב, לא מצינו שנחלקו בסימנים, ולכן גם לרב נעשית בוגרת רק אחר גיל כ.

ממילא יובן איך הרמב"ם למד ברב. איילונית אף שנעשתה גדולה למפרע לרב, לא תהיה אז נערה, מדוע? כי סימני איילונית הינם סימני בגרות ורק בהגיעם נעשית גדולה ובוגרת, ועד גיל עשרים הינה תינוקת גם לרב. ואילו לשמואל, הייתה עד גיל עשרים גם תינוקת וגם קטנה ובגיל עשרים נעשית גם בוגרת וגם גדולה.

ביאור הרמב"ם לסוגיה ביבמות פ

והנה, לפי חידוש תוס' הנ"ל שימי נערות באים ששה חדשים רק בצמידות להבאת שערות בגיל י"ב, יוצא לכאורה שאשה שהביאה שערות בגיל חמש עשרה, למשל, לא יהיו לה ימי נערות.

אולם ברמב"ם כתוב להדיא בתחילת הלכות אישות שבכל זמן שתביא שתי שערות אחר יב, משם יש לה ששה חדשים ימי נערות, וא"כ לפי שיטתו חוזרת שאלת תוספות למקומה, למה הגמרא לא שאלה אף לשמואל שמשכח"ל קנס לר"מ כי היא נערה חצי שנה אחר כ.

הגמרא שאלה שלדעת רב שנעשית גדולה למפרע מגיל י"ב, צריכה כעת להתחיל תקופת נערות למשך ששה חודשים. למה? בפשוטות, זה מפני שנערות מתחילה בהגיעה לגדלות, ותמיד נותנים ששה חדשים אחר גדלות לימי נערות. נראה שאכן כך תוספות למדו בגמרא שנערות צריכה לבוא כתקופה של ששה חודשים בהגיעה לגדלות, לכך התקשו גם לשמואל.

אולם תירוצם כאמור לא יעלה לדעת הרמב"ם, לכן צ"ל שהרמב"ם למד באופן שונה.

כל אשה נעשית בוגרת ע"י סימני בגרות, גם אם ננקוט שאין סימני גוף כסימני בגרות אלא הם נערות ועוד ששה חודשים, אולם באיילונית יש לה סימני איילונית שאלו בעצם סימני בגרות וזה מהווה סימן רק בהגיעה לגיל עשרים, האם אותם סימני בגרות עושים אותה **בוגרת** למפרע לדעת רב? לא!

ראינו לעיל ברמב"ם שבגיל י"ב תיעשה רק **גדולה** בשנים, אולם **בוגרת** תהיה רק בגיל עשרים, שאז תביא סימני בגרות כשתיהפך לאיילונית. סימני איילונית הם סימני **בגרות**, ולפיו, גם לרב שנעשית **גדולה** למפרע, **בוגרת** תהיה רק בגיל כ, שאז מביאה סימני בגרות שזה סימני גדלות.

בינתיים, חשבה הגמרא, בין שני הזמנים הללו תהיה **נערה**, לכן שאלה הגמרא שלפי רב יש ציור של קנס לר"מ, כי מגיל י"ב שאז נעשית גדולה עד גיל כ שאז נעשית בוגרת הרי היא נערה, וא"כ שאלת הגמרא איננה שתיעשה נערה לחצי שנה אלא לשמונה שנים!

אולם לשמואל שנעשית **גדולה** בת כ ולא למפרע והרי אז בגיל כ מביאה את סימני האיילונית שאלו בעצם סימני הבגרות, יוצא שאין שום פער בין הגדלות לבגרות, ואין **סיבה** שתהיה נערות, כי כאמור נערות לרמב"ם איננה באה תמיד אחרי הגדלות ששה

חודשים אלא נערות באה רק כתקופת ביניים בין גדלות לבגרות וכאשר הגדלות והבגרות באים יחד, אין תקופת ביניים. לכן, יבאר הרמב"ם, מובן שהגמרא לא הקשתה לדעת שמואל.

עונה הגמרא לרב מקטנותה יצתה לבגר, וכי חזרה בה הגמרא? הרי לרב היא הייתה גדולה מגיל יב ובוגרת מגיל כ, אז איך מקטנותה יצתה לבגר?

אלא מה שהגמרא שאלה הוא שלרב תהיה מגיל יב נערה ותירצה שאין לה נערות כי מקטנותה יצאה לבגר ושאלנו הרי יש שמונה שנים הפרש? לא, לגבי סולם הקטנות וגדלות באמת מגיל י"ב נעשתה גדולה, אולם בסולם הנערות ובגרות רק מגיל עשרים נעשתה בוגרת ועד אז היא תינוקת.

"מקטנותה יצתה לבגר" הכוונה היא "מתינוקותה יצתה לבגר" אלא שכאמור לא מקפידים בדקדוק על הבדל בין מושג "קטנה" ו"תינוקת" כי זה באותו הזמן. אמנם היא גדולה מגיל י"ב, אבל היא גם תינוקת ואין סתירה בין שני המושגים. רק סימני בגרות יוציאו אותה מדין תינוקת, ממילא מובן שכיון שהיא תינוקת עד כ, אין לה קנס לר"מ.

יוצא שבין לרב ובין לשמואל, בוגרת תהיה רק בגיל כ ועד אז היא תינוקת, הם נחלקו רק ממתי היא גדולה.

ביאור הראב"ד בהלכות לאור זאת

לפי"ז יתבאר הראב"ד. הרמב"ם פסק שלאילונית אין קנס לר"מ, כי אינה נערה והראב"ד השיג עליו מדעת חכמים שיש קנס לקטנה ושאלנו כיצד הראב"ד פסק כשמואל ולמה לא הוזכר כך?

להנ"ל, אין בדברי הראב"ד ראייה שפסק כשמואל, שהרי כאמור אין בזה הבדל בין רב לשמואל, לפי שניהם עד גיל עשרים היא תינוקת. אמנם לרב היא כבר גדולה, שלא כשמואל שהיא קטנה עדיין, אולם דין קנס תלוי בשם "תינוקת" ו"נערה" ולא בשם "קטנה", מה שחכמים אמרו של"קטנה" יש קנס, אין כוונתם בסולם "קטנה" ו"גדולה", אלא בסולם "תינוקת", לקטנה יש קנס בתור תינוקת.

א"כ דברי הראב"ד ברורים, באמת עצם דבריו אינם מוכיחים שפסק כשמואל, שהרי כאמור דבריו מתפרשים בשופי אף לדעת רב. יותר מכך, הראב"ד שהזכיר את "מקטנותה

יצתה לבגר" מוכיח שדיבר דווקא לדעת רב שהרי שמואל לא נצרך לכלל זה, א"כ רואים שהראב"ד פסק דווקא כרב.

לאור זאת אין באמת סתירה בטור. כשהטור אומר קטנה עד גיל כ יש לה פיתוי ודאי לקח זאת מהראב"ד, אולם הטור באמת פוסק כרב שסריס נהיה גדול למפרע, לכן מכירתו מכירה, דלגבי הלכות מכירה מה שקובע זה סולם הגדלות והקטנות ולא התינוק והאיש, אבל היא תינוקת עד גיל כ ולכן גם לרב יש לה קנס ואין סתירה בדברי הטור.

ביאור תוספות ר"ד

על התוספות ר"ד שביאר כאן שמכרה אביה אחר גיל יד שאלנו מה יעשה עם טענת הראב"ד שהעלה בעצמו ציור שכזה, וטען שציור זה נכון רק אליבא דשמואל שלא נעשית גדולה למפרע, אבל לרב שנעשית גדולה למפרע מגיל יב הרי שהתברר שמכירתה כלל לא הייתה מכירה?

והנה לפי הנ"ל ברור. אם נמכרה בגיל עשר לא תצא ביציאת נערות, שהרי הרמב"ם והראב"ד סברי שאף לרב בגרות תהיה רק מגיל כ וא"כ יציאת בגרות שלה רק בגיל כ. יוצא שאם נמכרה לפני גיל יד, לעולם לא תגיע ליציאת בגרות שהרי תצא בשש.

אם רוצים להעמיד שיש לה יציאת בגרות, הרי שחייבים להעמיד שהייתה מכירה אחר גיל יד, וא"ת הרי לרב איגלאי שהיתה גדולה מגיל י"ב ואיך הועילה מכירה של האב? י"ל שעניין רשות האב בה למוכרה, סבר תוספות ר"ד, אינו שייך לסולם ה"גדלות" אלא לסולם ה"בגרות", שהרי גם גדולה היא ברשות אביה לכל הדינים, כל עוד היא נערה הרי היא ברשות אביה אף שהיא כבר "גדולה", עד שתהיה בוגרת, וזה לא קשור לקטנות וגדלות. לכן לרב גם אם מכרה אחר גיל י"ד, אף שנעשית גדולה למפרע, אבל לא יצאה מרשותו עד שתהיה בוגרת, וזה רק בגיל כ.

הסבר הראב"ד בסוגייתנו

נחזור כעת לשאלת הראב"ד אצלנו, איך משכח"ל יציאת איילונית בבגרות אליבא דרב. הראב"ד הקשה שאם מכרה בגיל ט"ז ותצא בגיל כ כשתהיה בוגרת, הרי התגלה למפרע שהייתה בוגרת מגיל יב ואין מכירתה מכירה ותמה הרמב"ן וכו' כבר הוכחנו שהראב"ד סבר כרמב"ם שהבגרות של איילונית לכו"ע רק מגיל עשרים, ואם

מכרה לפני גיל י"ד אין לה יציאת בגרות כי יוצאת בשש, ואם מכרה בגיל ט"ז לא קשה תמיהת הרמב"ן מה התקשה הראב"ד, הרי התברר שהיה עליה לצאת קודם לרב שנעשית גדולה למפרע, ועל האדון להחזיר מעש"י, כי באמת אף שנעשתה גדולה למפרע אבל לא נעשתה בוגרת למפרע, היא עדיין תינוקת.

ויל"ע א"כ מה הקשה הראב"ד שלרב התברר שהמכירה אינה מכירה, הרי אמרנו בראב"ד כדי לתרץ שאלת הרמב"ן עליו, וכך הוכחנו מדבריו ברמב"ם, שלא נעשתה בוגרת עד גיל עשרים ולמה שהמכירה תתבטל וכמו שתוספות ר"ד לא ראה בזה בעיה?

למדנו מדבריו של הראב"ד שדין רשות האב תלוי בהגדרת "קטנה" ו"גדולה" ולא ב"בוגרת" ובזה חולק הראב"ד על תוספות ר"ד, לכן שאל, אך לא העמיד כרמב"ן כי לא מסתדר עם שיטתו כרמב"ם.

וקשה, איך יכול לסבור שגדולה יוצאת מרשות אביה, הרי נערה ברשות אביה אע"פ שהיא גדולה? אצלנו לרב היא אמנם גדולה אבל היא הרי תינוקת והרי כל בת נערה היא ברשות אביה אף שהיא גדולה אז תינוקת לא תהיה ברשות האב?!

אלא, אף שמוכח שהיא ברשות אביה עד בגרות כבהפרת נדרים, מ"מ רואים שהגמרא בדף ג ע"ב אמרה: "ואימא הנ"מ קטנה דלית לה יד, אבל נערה דאית לה יד תקדיש וכו'" ולכאורה לא ברור מדוע נחלק בין קטנה לנערה, הרי זה ניתן ללמוד מהפרת נדרים שאין הבדל בין קטנה לנערה לעניין רשותו עליהן?

כתוב הרי בתוספות שם שמה שאחר בגרות איננה ברשות האב לומדים מהפרת נדרים, אז למה לא נלמד מהפרת נדרים שעד בגרות היא ברשות האב, ואין הבדל בין נערה לקטנה ולמה צריך לימוד מיוחד מיוחד לקידושין על נערה?

גם על מעש"י הגמרא שואלת אולי דוקא קטנה מעש"י שלו ולא נערה, למה? הרי ראינו מנדרים שעד בגרות היא ברשותו?

כמו"כ, תוס' דן שאב יוכל לקבל גט בקטנה אף אחר נישואין ולמה לא נערה?

רואים מכל זה שמה שקטנה ברשות אביה ואף נערה היא ברשותו הם שני דינים נפרדים אף כששניהם קיימים.

קטנה, מה שהיא ברשות אביה זה כי אין לה דעת ויד עצמית, ואילו בנערה זה דין אחר, שאף שיש לה יד, היא ברשות אביה, ומי שאינה לא קטנה ולא נערה? יסבור הראב"ד שאינה ברשותו! וא"כ לרב נעשית גדולה למפרע, ומה שקטנה ברשות אביה כי אין לה

רשות עצמית אין זה תלוי בשם "תינוקת" אלא בגדלות וקטנות, דמה שהיא "קטנה" עושה שהיא ברשותו אלא יש דין נוסף ש"נערה" ברשות אביה, אך איילונית מקטנותה יצתה לבגר, והיא כבר לא נערה. מגיל יב עד כ היא גדולה, לרב, ולכן אינה ברשותו מצד "קטנה", וכמו"כ אינה "נערה" אלא "תינוקת" ואין לאביה בה זכויות נערה, ולכן הקשה הראב"ד שלפני גיל י"ב אם מכרה לא תגיע לבגרות שזה בגיל כ ואם מכרה אחר יד הרי בגיל יב הייתה גדולה ואינה מכירה אף שאינה בוגרת.

ייצא לראב"ד חידוש גדול: מגיל יב עד גיל כ היא גדולה וכבר אינה ברשות אביה, אך היא תינוקת ואליבא דחכמים יש לה קנס שזה תלוי בשם "תינוקת", אבל הרי היא לא כ"תינוקת" שבד"כ היא גם "קטנה" ותחת רשות אביה, לכן קנסה הולך אליו, אך כאן אינה ברשות אביה ולמי יהיה הקנס?

ראינו ברמב"ם הלכות נערה בתולה פרק א' הלכה ט' שכתב: "...ואלו שאין להן קנס, הבוגרת והממאנת והאיילונית והשוטה". הראב"ד על המקום השיג: "והאיילונית- כתב הראב"ד ז"ל, גם זה טעות שהאיילונית לדברי חכמים (שגם לקטנה יש קנס) יש לה קנס עד שתהיה בת עשרים שמקטנותה יצאה לבגר. עכ"ל".

גם על שוטה הראב"ד השיג, שם כתב: "כתב הראב"ד ז"ל, אף זו טעות דלהדיא לרבנן יש לה קנס ופיתוי. עכ"ל".

מדוע כשהשיג על איילונית לא כתב פיתוי אלא רק קנס?

להנ"ל מובן, מפתה נערה שאין לה אב, כיון שהקנס לעצמה, ובמפותה היא הרי מוחלת, הרי שמחלה, וא"כ כשמדבר על שוטה שאינה בת מחילה יש לה פיתוי, אבל באיילונית היא מוחלת, איך הרי אם יש לה קנס ע"כ היא קטנה ואין מחילתה מחילה? להנ"ל מובן שהרי באמת פסק כרב והיא גדולה למפרע מגיל יב וממילא מחילתה מחילה.

על שאלתו אצלנו תירץ הראב"ד שבאמת היא תהיה גדולה רק משעה שהביאה סימני איילונית ונחלקו הראשונים האם הראב"ד נשאר בכך שהבת תהיה בוגרת בגיל כ ותצא אז.

ברשב"א כתוב שאחר שחידש הראב"ד שמשעה שהביאה סימני איילונית שאלו סימני בגרות- תהיה גדולה, גם בוגרת תהיה אז, ואז תצא. לא בגיל כ אלא בגיל יז למשל, בזמן שהביאה סימנים.

בראב"ד זה לא כתוב וזה נסתר מהראב"ד שראינו בהלכות נערה בתולה שאמר שלחכמים

יהיה לה קנס עד גיל כ ולא כתב עד שתביא סימני איילונית. נראה בדבריו, שמה שחידש זה רק לגבי הגדרת הגדלות, שזה באמת יהיה רק בשעה שתביא סימני איילונית, אך לגבי הגדרת הבגרות, הראב"ד נשאר בדעתו בשלב שאלתו שזה רק בגיל עשרים ולא כמו שהבין הרשב"א בדעתו.

ז. גיל הגדלות- יב או יב ומחצה

בלשון הראשונים שמביאים את רב שסבר שנעשתה גדולה למפרע, ישנו שינוי. רש"י ביבמות שם כותב י"ב אולם הרמב"ן כותב י"ב ומחצה. יש בדבריו חידוש, שהרי בד"כ גיל גדלות הוא י"ב ומדוע כאן יהיה י"ב ומחצה?

יתכן שסברת הרמב"ן היא שמכיוון שמערכת הסימנים הגופנית באיילונית אינה יכולה להצביע על הגדלות, אולי הופכת להיות גדולה לא על בסיס סימנים אלא עפ"י הנורמה, ורק בגיל י"ב ומחצה נשלמת הגדלות, י"ב וחצי אלו שנות הגדלות הגמורה אלא שבד"כ זו גדלות של נערות עם השלמה של בגרות וכאן שאין סימני נערות, נתלה רק בשנים של הבגרות הגמורה.

ניתן למצוא מקור בפשט הסוגיה לשיטת הרמב"ן.

מר בר רב אשי אומר כאן שהפסוק נצרך ללמד על עיקר מכירת איילונית. מדוע הייתי חושב שלא תימכר?

בפשטות, הביאור הוא דמכיוון שהתורה בפרשת אמה העבריה מדברת על יציאה בנערות, הרי שהאמה שעליה דברה תורה זו רק האמה ששייכת אצלה יציאה בנערות, ואם לא, זו לא האמה עליה דברה תורה, כמו שמצינו שצריכה האמה להיות ראויה לייעוד ואם לא, לא ניתן למכור אותה.

מה חידש הפסוק? הריבוי שבכ"ז יכול למוכרה, אין כוונתו שהתורה גילתה בפסוק נגד הסברא הנ"ל ושבאמת יש דין מכירת אמה גם על כזאת שאין בה את כל הפרטים, אלא הפוך, התורה גילתה שבאמת יש באיילונית את כל הפרטים. כיון שיש בה יציאת בגרות, הרי שאמה זו ראויה ליציאה עליה דיברה תורה.

אולם הריטב"א כאן לומד אחרת (לא ראה לנכון לדמות לדין יעוד אולי כי אין כאן מצווה) וז"ל: "דלא אמר רחמנא דלזבין לה אלא כשיש לה נערות, דתיפוק לאלתר ולא תתעכב

הרבה ברשות אדון, אבל לא מתיא סימני נערות דאית לה לעיכובי טובא, לא הוו זבינה זביני".

היינו, ההו"א הייתה שלא יכול למוכרה כי התורה חידשה מכירה רק עד נערות שזה זמן קצר ולא עד בגרות שזה זמן מרובה, ולפיו המסקנה תהיה שאין להתחשב בסברא זו. והנה, לפי רב שגדלותה חלה למפרע, למה תצטרך להתעכב יותר, הרי בשנים לחוד היא יוצאת ואינה צריכה לחכות לסימנים כמו שצריכה נערה רגילה? יתכן שמכאן למד שצריכה להתעכב עד י"ב וחצי ובד"כ כל אמה מתעכבת רק עד י"ב וסימנים.